

CERIANA VESPIFORMIS, EEN NIEUWE ZWEEFVLIEG VOOR DE NEDERLANDSE FAUNA (DIPTERA: SYRPHIDAE)

Menno Reemer & Bob van Aartsen

Zweefvliegen staan de laatste jaren sterk in de belangstelling. Sinds het landelijke karteringsproject is opgestart zijn er vele bijzondere vondsten gedaan. Elk jaar wordt er wel een aantal soorten nieuw voor de Nederlandse fauna gemeld. In dit artikel wordt zo'n nieuwe soort gepresenteerd, *Ceriana vespiiformis*. De vondst van deze fraaie wespachtige zweefvlieg is echter niet het gevolg van de enorme toename aan veldmedewerkers, maar de soort bleek al jarenlang onder een verkeerde naam in een collectie aanwezig.

INLEIDING

Het zweefvliegengenus *Ceriana* Rafinesque, 1815 omvat soorten die, door hun zwart met gele tekening, lange antennen en de verdonkerde vleugelvoorrand, sterk aan wespen doen denken (fig. 1). Kenmerkend voor het genus is de uitzonderlijk lange 'voorhoofdsknobbel' waarop de antennen zijn ingeplant. In het palaearctische gebied komen 14 soorten voor (Peck 1988). Tot voor kort was hiervan alleen *C. conopsoides* (Linnaeus, 1758) uit Nederland bekend.

Figuur 1
Ceriana vespiiformis (Best, 24.VI.1978).
Foto Menno Reemer.
Figure 1
Ceriana vespiiformis (Best, 24.VI.1978).
Photo Menno Reemer.

Hier is verandering in gekomen doordat er in de collectie van Bob van Aartsen twee exemplaren zijn aangetroffen van *C. vespiiformis* (Latreille, 1804), een soort met een mediterrane verspreiding.

VINDPLAATSEN

De eerste vangst betreft een mannetje in Best (Noord-Brabant) op 24 juni 1978 (Amersfoortcoördinaten 155 394). Het werd gevangen op de stam van een populier in een broekbos. Het tweede exemplaar is een vrouwtje dat op 26 juni 1980 in Bekendelle bij Winterswijk (Gelderland) werd verzameld bij een omgevallen populier (Amersfoortcoördinaten 245 440). Deze vindplaatsen zijn aangegeven in figuur 2. De exemplaren waren aanvankelijk gedetermineerd als *Sphiximorpha subsessilis* (Illiger, 1807), een zeer zeldzame soort in Nederland die evenals *Ceriana* tot het tribus Cerioidini behoort. Enkele andere exemplaren van *S. subsessilis* in dezelfde collectie, gepubliceerd in Van Aartsen (1997), zijn verloren gegaan. Deze waren verzameld op de Sint Pietersberg (Limburg) en behoorden mogelijk ook tot *Ceriana vespiiformis* (pers. med. B. Wakkie).

De Nederlandse exemplaren van *Ceriana conopsoides* en *Sphiximorpha subsessilis* in de collecties

Figuur 2
Vindplaatsen van *Ceriana vespiformis* in Nederland.
Figure 2
Records of *Ceriana vespiformis* in The Netherlands.

van het Zoölogisch Museum Amsterdam en het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden bleken goed gedetermineerd. Ook een oproep onder de medewerkers aan het zweefvliegenproject leverde geen extra exemplaren van *C. vespiformis* op.

VERSPREIDING EN BIOLOGIE

De vindplaatsen van *Ceriana vespiformis* zijn geconcentreerd rond de Middellandse Zee. De soort is bekend uit Spanje, Portugal, Frankrijk, Italië, Albanië, Griekenland, Roemenië, Turkije, Libanon, Israël en enkele Noord-Afrikaanse landen (Lucas 1996, Speight 1999). Uit België of Duitsland is de soort nooit gemeld (Verlinden 1991, Ssymank et al. 1999). De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen waarschijnlijk in het zuiden van Frankrijk.

C. vespiformis wordt gemeld uit goed ontwikkelde eikenbossen en mediterrane struikvegetaties, waar de soort veelvuldig bloemen bezoekt (Speight

1999, pers. obs. M. Reemer). De larven zijn gevonden in uitvloeiend sap van de moerbeï *Morus alba* (Sack 1932). De vliegtijd in Zuid-Europa loopt van eind mei tot in september (Speight 1999).

DETERMINATIE

Determinatie tot op genus is onder andere mogelijk met Barendregt (1991), Van der Goot (1981) en Verlinden (1991). De twee Nederlandse soorten kunnen op naam worden gebracht met Bradescu (1991) en Sack (1932). Onderstaande tabel is gebaseerd op deze literatuur en aangevuld met andere kenmerken.

- a. Schildje op achterste helft zwart. UitgroeiSEL van het voorhoofd waarop de antennen zijn ingeplant ongeveer twee keer zo lang als het eerste antennelid. Achterdijen op achterzijde over minstens de helft van de lengte zwart. Slanker gebouwd dan volgende soort. 11-14 mm. *C. conopsoides*
- b. Schildje geheel geel, zelden met zwart vlekje op uiterste top. UitgroeiSEL van het voorhoofd waarop de antennen zijn ingeplant minder dan twee keer zo lang als het eerste antennelid. Achterdijen op achterzijde over minder dan de helft van de lengte zwart. Meer gedrongen van bouw dan vorige soort. 10-11 mm. *C. vespiformis*

DISCUSSIE

Het is zeer opmerkelijk dat een soort met een zo zuidelijke verspreiding tot twee keer toe in Nederland is verzameld zonder dat vangsten uit België of Duitsland bekend zijn. Bij de ontdekking van de exemplaren werd daarom rekening gehouden met foutieve etikettering van buitenlands materiaal. De tweede auteur kan zich beide vangsten echter nog herinneren. Bij een bezoek aan de vindplaats in Best, enkele jaren geleden, heeft hij zijn gezelschap zelfs meegedeeld dat hij daar ooit '*Sphiximorpha subsessilis*' had gevangen (pers. med. J.T. Smit).

De vraag of de dieren op eigen kracht Nederland hebben bereikt of hier via (bijvoorbeeld) autorijdende vakantiegangers terecht zijn gekomen, is niet te beantwoorden. Het gebeurt vaker dat Zuid-Europese soorten plotseling in Nederland opduiken, zoals *Paragus quadrifasciatus* Meigen, 1822 (NJV 1998) en *Scaeva dignota* (Rondani, 1857) (Lucas 1992). Het blijft echter altijd gissen naar de herkomst.

DANKWOORD

Wij danken John Smit voor het verschaffen van informatie over de determinatie en Zuid-Europees materiaal ter vergelijking.

LITERATUUR

- Aartsen, B. van 1997. Nieuwe en zeldzame vliegen voor de Nederlandse fauna (Diptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 7: 7-10.
- Barendregt, A. 1991. Zweefvliegental. – Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.
- Bradescu, V. 1991. Les syrphides de Roumanie (Diptera, Syrphidae). Clés de détermination et répartition. – Travaux du Muséum d'Histoire Naturelle 'Grigore Antipa' 31: 7-83.
- Goot, V.S. van der 1981. De zweefvliegen van Noordwest-Europa en Europees Rusland, in het bijzonder van de Benelux. – Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud.
- Lucas, J.A.W. 1992. Een nieuwe zweefvliegsoort voor Nederland: *Scaeva dignota* (Rondani, 1857). – De Vliegenmepper 2: 1-2.
- Lucas, J.A.W. 1996. Notes on syrphid flies of Portugal (Diptera, Syrphidae). – Agronomia Lusitania 45(4): 317-326.
- NJV 1998. Voorlopige atlas van de Nederlandse zweefvliegen (Syrphidae). – European Invertebrate Survey - Nederland & Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, Leiden.
- Peck, L.V. 1988. Family Syrphidae. - Catalogue of Palaearctic Diptera 8: 11-230.
- Sack, P. 1932. Syrphidae. – Die Fliegen der paläarktischen Region 4(4): 1-451.
- Speight, M.C.D. 1999. Species accounts of European Syrphidae (Diptera): species of the Atlantic and Continental Regions. – In: Speight, M.C.D., E. Castella, P. Obrdlik & S. Ball (red.), Syrph the Net, the database of European Syrphidae, vol. 12. Syrph the Net publications, Dublin. [database]
- Szymank, A., D. Doczkal, W. Barkemeyer, C. Claußen, P.W. Löhr & A. Scholz 1999. Syrphidae. – In: Schumann, H., R. Bährmann & A. Stark (red.), Checkliste der Dipteren Deutschlands. Studia Dipterologica, Supplement 2: 195-203.
- Verlinden, L. 1991. Zweefvliegen (Syrphidae). – Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel. [Fauna van België]

SUMMARY

Ceriana vespiformis new to the Dutch fauna (Diptera: Syrphidae)

Two Dutch specimens of the mediterranean hoverfly *Ceriana vespiformis* (Latreille, 1804) were discovered. These are the first known specimens of this species from The Netherlands. One male was collected in Best (province of Noord-Brabant) in 1978, and one female in Winterswijk (province of Gelderland) in 1980. Some information is given on the distribution and biology of the species, and a key is provided to the two Dutch species of the genus *Ceriana*. The possibility of mislabelling is considered not to be likely.

M. Reemer
EIS-Nederland
Postbus 9517
2300 RA Leiden
e-mail: reemer@naturalis.nnm.nl

B. van Aartsen
Travertin 34
8084 EH 't Harde